

Уладзімір Касько

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ТЭРМІНАЛОГІЯ ЯК ВОБРАЗ ВЫДАВЕЦКАЙ СПРАВЫ

Як ні дзіўна, але сур'ёзных слоўнікавых сістэм у свеце не так і многа – гэта Oxford, Collins, Merriam Webster (англійская мова), Duden, Langenscheidt (нямецкая мова), Larousse і La Rober (французская мова) і некаторыя іншыя. Ключавымі элементамі ўсіх сістэм з'яўляюцца вялікія ўніверсальныя слоўнікі моў, якія ўключаюць тлумачэнні, фразеалогію, арфаэпію, граматычнае спалучэнне і г. д. Каб рэалізаваць такі праект, у названых вышэй і іншых краінах працавалі цэлыя інстытуты, бо гэтая справа, па сутнасці, з'яўляецца састаўной часткай абароны нацыянальных інтарэсаў.

Усё большыя культурныя запатрабаванні ў перыяд фарміравання і развіцця літаратурных нацыянальных моў, развіцця навукі і тэхнікі новага часу выклікалі з'яўленне слоўнікаў розных тыпаў, якія паводле зместу падзяляюцца на тры вялікія групы: энцыклапедычныя, біяграфічныя, лінгвістычныя. Прадмет нашага аналізу – тэрміналагічныя слоўнікі.

Калі ў Беларусі пачалі задумвацца над значэннем розных літаратуразнаўчых найменняў, адказаць складана. Адзначым, што яшчэ ў «Предисловии в притчи премудрого Соломона, царя Израилева» (1517) Францыск Скарына тлумачыў «людзям паспалітым» сэнс могіх філасофскіх, літаратурных прытчаў.

Лаўрэнцій Зізаній у кнізе «Грамматика словенска...» (Вільня, 1596) упершыню ў практыцы ўсходніх славян выклаў асновы вершавання. Зыходзячы з прынцыпаў антычнага верша, ён растлумачыў такія паняцці, як *метр*, *стапа*, вызначыў некаторыя вершаваныя памеры.

Лекцыі Мацея Сарбеўскага, прачытаныя ім у Полацкай езуіцкай калегіі ў 1618–1627 гадах, пазней склалі дзве фундаментальныя працы – «Курс паэтыкі» і «Пра дасканалую паэзію, або Вергілій і Гамер». У іх аўтар даў разгорнутае тлумачэнне многім паняццям, што адносяцца да родаў, відаў і жанраў мастацкай літаратуры, яе спецыфікі, структуры, функцый.

Тэрміналагічная работа праводзілася ў Беларусі і ў больш познія часы. Інбелкульт (Інстытут беларускай культуры) падрыхтаваў 24 выпускі навуковай тэрміналогіі. Пазней работа праводзілася ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа, у тэрміналагічнай камісіі пры БелСЭ, у навучальных установах рэспублікі. Янка Купала, будучы старшынёй гуманітарнай секцыі Інбелкульту, апублікаваў у 1923 годзе працу «Практыка і тэорыя літаратурнага мастацтва» ў серыі «Беларуская навуковая тэрміналогія» (выпуск другі).

Новы этап у гісторыі беларускага літаратуразнаўчага слова-летапісу пачынаецца з 60-х гадоў XX ст. Ён увабраў у сябе як дасягненні ўсяго айчыннага літаратуразнаўства (працы А. Адамовіча, Р. Бярозкіна, Н. Гілевіча, У. Гніламёдава, М. Грынчыка, В. Жураўлёва, В. Каваленкі, А. Лойкі, М. Мушынскага, І. Навуменкі, А. Яскевіча і інш.), так і здабыткі славянскай, найперш рускай, украінскай, польскай тэарэтыка-літаратурнай думкі. Станоўчы водгук атрымалі «Кароткі літаратуразнаўчы слоўнік» А. Макарэвіча (1963; 2-е выд. 1969), «Слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў» М. Лазарука і А. Ленсу (1983; 2-е выд. 1996), «Тэорыя літаратуры ў тэрмінах» (2001), «Паэтычны слоўнік» (2004) В. Рагойшы.

На фундаменце літаратуразнаўчых прац у апошнія гады сталі праводзіцца тэрміналагічныя даследаванні ў журналістыцы: В.П. Вараб'ёў, С.В. Дубовік «Журналістыка: ад А да Я. Даведнік» (Мінск: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2002), С.В. Дубовік «Даведнік журналіста» (Мінск: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2006). У іх разглядаюцца не толькі асноўныя прафесійныя тэрміны і паняцці журналістыкі, але і багаты інфармацыйны матэрыял, што непасрэдна датычыцца гэтай галіны.

За апошнія гады адбыліся прынцыповыя змены ў выдавецкай сферы. Прыняты новы закон «Аб аўтарскіх і сумежных правах», рыхтуецца закон «Аб выдавецкай справе у Рэспубліцы Беларусь», укараняюцца абноўленыя нормы стандартызацыі. Значна ўдасканалілася паліграфічная база: выкарыстоўваюцца новыя паліграфічныя матэрыялы, шрыфты, звычайным стала прымяненне шматфарбнасці. Стабільна працуюць дзяржаўныя і прыватныя выдавецтвы, якіх сёння налічваецца

звыш 620, узніклі і ўзнікаюць новыя прафесіі, тэхналогіі, пасады, віды літаратуры. Фарміраванню новай выдавецкай сістэмы Беларусі садзейнічае глабалізацыя інфармацыйнай прасторы, уключэнне айчынай вытворчасці кнігі ў сусветную выдавецкую супольнасць, што дае магчымасць вывучаць багаты міжнародны вопыт і прадуктыўна ўкараняць яго ў практыку. Дыверсіфікацыя выдавецкага бізнэсу прывяла да змен і на рынку вакансій: узрос попыт на высокакваліфікаваных спецыялістаў па маркетынгу.

На жаль, сёння адсутнічае сур'езная літаратура па выдавецкай справе, хаця неабходнасць ў ёй існуе. У пэўнай ступені гэты прабел можа ліквідаваць праца «Дапаможнік выдаўца. Слоўнік выдавецкіх тэрмінаў», падрыхтаваная на кафедры перыядычнага друку Інстытута журналістыкі Белдзяржуніверсітэта, якая рыхтуецца да выпуску ў Выдавецкім цэнтры БДУ. Каштоўнасць яе бачыцца ў ахопе і ўвядзенні ў навуковы абарот значнага масіву тэрмінаў і паняццяў выдавецкай справы (звыш 750 найменняў), асвятленні пытанняў рэдакцыйнай падрыхтоўкі, выпуску літаратуры, маркетынгу, стандартызацыі ў кніжнай галіне і сумежных з выдавецкай дзейнасцю праблем паліграфіі і кніжнага гандлю. Яна дапаможа работнікам сучасных выдавецтваў (ад карэктара да кіраўніка) даведацца пра тое, што азначае той ці іншы выдавецкі тэрмін, азнаёміцца з нарматыўнымі і даведачнымі матэрыяламі, метадычнымі рэкамендацыямі, якімі варта кіравацца ў практычнай дзейнасці. У даведніку ёсць адказы на шматлікія пытанні сучаснасці: патлумачаны і вызначаны новыя тэрміны, раскрыта сучаснае напавенне традыцыйных паняццяў, пракласіфікаваны дэфініцыі. Улічаны таксама рэкамендацыі Ныцыянальнай кніжнай палаты Беларусі, абагульнены вопыт працы лепшых выдавецкіх калектываў краіны.

Праблемнае поле дапаможніка не абмяжоўваецца толькі тлумачэннем выдавецкіх тэрмінаў, а пашыраецца на панарамны выклад даведачных і метадычных матэрыялаў. Слоўнік мае дакладную і лагічную структуру. У яго дэфініцыях прасочваецца традыцыйнасць, пераемнасць і перспектыўнасць прымянення тэрміналагічнага апарату на практыцы.

Карыснай з’яўляецца і другая частка працы – дадаткі, якія ўключаюць у сябе асноўныя заканадаўчыя акты ў галіне выдавецкай справы. Праца стане добрым падмуркам у выкладанні асноўных і факультатыўных курсаў для студэнтаў спецыяльнасці «Літаратурная работа (рэдагаванне)», журналістаў, выдаўцоў. Яна можа прынесці шмат карысці і людзям, якія не маюць спецыяльнай журналісцкай адукацыі: паліграфістам, маркетологам, работнікам сферы кнігагандлю і кнігараспаўсюджвання, а таксама ўсім тым, хто любіць і паважае кнігу.

Александр Свороб

Белорусский государственный университет

ЗАГОЛОВОЧНЫЙ КОМПЛЕКС КАК ВИЗУАЛЬНЫЙ АКЦЕНТ

Заголовки публикаций в газете – неотъемлемый элемент издания. Они помогают читателю быстро ознакомиться с содержанием номера, понять, о чем сообщают его публикации, что важно в информации, которую ему предлагают, что представляет для него особый интерес. Умение журналистов газеты использовать заголовки часто определяет решение читателя прочитать те публикации, заголовки которых возбудили в нем интерес.

Композиционно заголовки являются опорными центрами страниц, усиление и ослабление интенсивности которых означает оформительски противоположные действия по руководству вниманием читателя. По заголовкам можно оценить важность публикации и быстро выбрать необходимую.

Но станет заголовочный комплекс акцентом или нет, зависит от того, будут ли на странице иллюстрации и другие визуально активные элементы, в каком количестве и какого размера; станет ли заголовочный комплекс композиционным центром, зависит и от задумки дизайнера.

Усилить выразительность заголовков можно использованием дополнительного цвета, увеличением размера шрифта, подбором для заголовка привлекательной гарнитуры, умелым сочетанием с другими изобразительными элементами.